

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

१५८ सर्वोच्च न्यायालयाचा अहवाल [१९९४]

सोहन पाठक आणि सन्स

वि.

आयकर आयुक्त, यू. पी.

[मा. मुख्य न्यायमूर्ती पतंजली शास्त्री, मा. न्यायमूर्ती मुखर्जीया, मा. न्यायमूर्ती विवियन बोस,
मा. न्यायमूर्ती गुलाम हसन आणि मा. न्यायमूर्ती जगन्नाथदास]

अतिरिक्त नफा कर अधिनियम (१९४० चा १५ वा), कलम ४,५,१० - अ-हिंदू
अविभाजित कुटुंब - आंशिक विभाजन सदस्यांमध्ये मालमत्ता आणि व्यवसायाच्या दायित्वे
विभाजित करणे - भागीदार म्हणून व्यवसाय करणारे सदस्य - विभाजनाची वैधता -
अतिरिक्त नफ्याचे दायित्व कमी करण्यासाठी कृत्रिम व्यवहार कर.

एका हिंदू अविभाजित कुटुंबाने सावकारी आणि जरतारी कापडाचा व्यवसाय केला.
दि. १६ जुलै १९४३ रोजी सदस्यांमध्ये अंशतः विभागणी झाली, ज्याद्वारे जरतारी कापडाचा
व्यवसाय विभागला गेला आणि त्याची मालमत्ता आणि दायित्वे कुटुंबातील सदस्यांमध्ये समान
समभागांमध्ये विभागली गेली. दुसऱ्या दिवशी कुटुंबातील सज्ञान सदस्यांनी अल्पवयीन
मुलांना त्यांच्या लाभासाठी स्वीकारणाऱ्या दोन भागीदारी तयार केल्या आणि दोन वेगवेगळ्या

कंपन्यांच्या नावांखाली जरतारी कापडाचा व्यवसाय चालू ठेवला, तरीही त्यांनी संयुक्त कुटुंबात राहणे चालू ठेवले. प्राप्तीकर अधिकाऱ्याने आंशिक विभाजन स्वीकारले आणि कुटुंबाचा जरतारी कापडाचा व्यवसाय बंद झाल्याचे मानले, परंतु अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याने असे मत मांडले की अंशतः विभाजनाचा मुख्य उद्देश कर टाळणे हा होता, तो एक कृत्रिम व्यवहार होता आणि व्यवसाय अखंड असल्याचे मानून, विभाजनाच्या तारखेपर्यंत करदात्यांनी संयुक्त कुटुंब म्हणून केलेल्या नफ्यात भर घालून, आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत विभाजनानंतर दोन कंपन्यांनी केलेल्या नफ्यात भर घालून अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम १०-अ अंतर्गत समायोजन केले:

(i) अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम ४ आणि ५ अन्वये, ज्या व्यवसायाने संबंधित आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत कोणताही नफा कमावला नाही अशा व्यवसायाला हा कायदा लागू होऊ शकत नाही आणि जरतारी कापडाचा जुना संयुक्त कुटुंब व्यवसाय बंद करण्यात आला होता आणि संबंधित आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत त्यांनी कोणताही नफा कमावला नव्हता, त्यामुळे अपीलकर्ते त्या व्यवसायाच्या संदर्भात हिंदू अविभाजित कुटुंब म्हणून कर भरण्यास जबाबदार नव्हते;

(ii) अतिरिक्त नफा कर अधिनियम एखाद्या विशिष्ट व्यवसायाला लागू होतो की नाही हा मुद्दा केवळ कायद्याचे कलम ५ संदर्भात गेला पाहिजे; आणि. १० – अ केवळ अशा प्रकरणांना लागू असल्याचे समजले पाहिजे जेथे व्यवसाय कायदा लागू होतो असे आढळून आले आहे; या कलमात नमूद केलेल्या प्रकारचा व्यवहार केला गेला आहे; आणि. जुना संयुक्त कुटुंब

व्यवसाय संपुष्टात आला होता आणि पुढे संयुक्त कुटुंबाने तो चालू ठेवला नव्हता. असा निष्कर्ष लक्षात घेता, संबंधित आकारण्यायोग्य लेखा कालावधी दरम्यान, त्याच व्यवसायाला त्याच कायद्याच्या कलम ४ आणि ५ सह वाचलेल्या अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम १०-अ च्या उद्देशाने अशा कालावधीच्या संदर्भात अखंड चालू असल्याचे कायदेशीररित्या मानले जाऊ शकत नाही.

दिवाणी अपीलअधिकार क्षेत्र :- १९५२ चे दिवाणी अपील क्रमांक ४७ ते ५०.

अलाहाबाद येथील उच्च न्यायालयातील (मलिक सी. जे. आणि भार्गव जे.) १९४९ च्या किरकोळ केस क्रमांक १३९ मधील, १९४८ च्या किरकोळ केस क्रमांक १९७ शी संबंधित, ११ मे १९५० रोजीच्या, निकाल आणि हुकुमनामावरील अपील.

अपीलकर्त्यासाठी जी. एस. पाठक (जी. सी. माथूर, त्यांच्यासोबत).

उत्तरवादींनकडून भारताचे महाधिवक्ता एम. सी. सीतलवाड (जी. एन. जोशी, त्यांच्यासमवेत).

दि. २३ सप्टेंबर १९५३ न्यायालयाचा न्यायनिर्णय पारीत.

मा. मुख्य न्यायमूर्ती पतंजली शास्त्री - अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम २६ अंतर्गत आयकर अपील न्यायाधिकरण, अलाहाबाद खंडपीठाने अलाहाबाद येथील उच्च न्यायालयाला दिलेल्या संदर्भातून अपीलांचा एक गट उद्भवतो, ज्याला यापुढे “कायदा” म्हणून संबोधले जाईल. या अपीलांमध्ये आव्हान दिलेले मूल्यमापन वेगवेगळ्या आकारण्यायोग्य लेखा

कालावधीशी संबंधित आहे परंतु उपस्थित केलेले प्रश्न सर्व प्रकरणांमध्ये समान आहेत.

अपीलकर्ते हे मयत सोहन पाठक यांच्या चार मुलांचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या चार शाखांचे एक हिंदू अविभाजित कुटुंब आहे. या कुटुंबाने बनारस येथे सोहन पाठक अँड सन्सच्या नावाने आणि शैलीत सावकारी आणि जरतारी कापडाचा व्यवसाय केला. दि. ८ ऑक्टोबर १९४३ रोजी संपलेल्या शुल्क आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीशी संबंधित मूल्यांकनात, अपीलकर्त्यांनी असा आरोप केला की, दि. १६ जुलै १९४३ रोजी कुटुंबातील सदस्यांमध्ये अंशतः विभागणी झाली होती, ज्यामध्ये बनारस-जरतारी कापडाचा व्यवसाय चार शाखांमध्ये समान भागांमध्ये विभागला गेला होता आणि दुसऱ्या दिवशी कुटुंबातील सज्ञान सदस्यांनी अल्पवयीन मुलांना त्याचा लाभ मिळवून देण्यासाठी दोन भागीदारी केल्या आणि त्यानंतर बनारस येथे सोहन पाठक गिरधर पाठक आणि जी. एम. पाठक अँड कंपनी या संबंधित कंपन्यांच्या नावांखाली जरतारी कापडाचा व्यवसाय सुरू केला. सोहन पाठक आणि सन्स याचिकाकर्त्यांनी असा दावा केला की दि. १६ जुलै, १९४३ नंतर कुटुंबाने बनारसच्या जरतारी कापडाचा व्यवसाय करणे बंद केले, जरी ते संयुक्त स्थितीमध्ये राहिले, आणि दि. १७ जुलै १९४३ नंतर वर नमूद केलेल्या दोन भागीदारीतून मिळणाऱ्या नफ्याचे मूळ संयुक्त कौटुंबिक व्यवसायाचा नफा म्हणून मूल्यांकन केले जाऊ शकत नाही, कारण दोन भागीदारींद्वारे चालवले व्यवसाय वेगळे आणि नव्याने सुरू केलेले व्यवसाय होते आणि कायद्याने किंवा प्रत्यक्षात जुन्या जरतारी कापडाचा व्यवसायाचा पाठपुरावा म्हणून मानले जाऊ शकत नाहीत. या दाव्याच्या समर्थनार्थ अपीलकर्त्यांनी या परिस्थितीवर ठामपणे भर दिला की, आयकर अधिकाऱ्याने जुना

व्यवसाय हा अंशतः विभागणीनंतर कुटुंबाने चालू ठेवला होता असे मानले आणि हिंदू अविभाजित कुटुंब म्हणून अपीलकर्त्यांच्या आयकर मूल्यांकनात भारतीय आयकर कायद्याच्या कलम २५(३)अंतर्गत त्या आधारावर दिलासा दिला. तथापि, अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याने हा दावा फेटाळला कारण त्यांचे असे मत होते की अंशतः विभागणी आणि दोन भागीदारीच्या निर्मितीचा मुख्य उद्देश अतिरिक्त नफा करासाठी अपीलकर्त्यांचे दायित्व टाळणे किंवा कमी करणे हा होता आणि त्यांनी विभागणीच्या तारखेपर्यंत संयुक्त हिंदू कुटुंब म्हणून अपीलकर्त्यांनी केलेल्या नफ्यात शुल्क आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत दोन्ही कंपन्यांनी केलेल्या नफ्यात भर घालून कायद्याच्या कलम १०-अ अंतर्गत समायोजन केले. अपील सहाय्यक आयुक्त आणि अपील न्यायाधिकरणाने अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याच्या निष्कर्षाला आणि आदेशाला दुजोरा दिला, परंतु अपीलकर्त्यांच्या सांगण्यावरून न्यायाधिकरणाने आपल्या निर्णयासाठी खालील प्रश्न उच्च न्यायालयाकडे पाठवले:

१. आयकर अधिकाऱ्याने अंशतः विभागणी स्वीकारली होती आणि व्यवसाय हा आयकर कायद्यांतर्गत मूल्यांकनाच्या उद्देशाने बंद केला होता असे मानले होते हे लक्षात घेता, त्याच कायद्याच्या कलम ४ आणि ५ सह वाचल्या जाणाऱ्या अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम १०-अ च्या उद्देशाने त्याच आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीच्या संदर्भात तोच व्यवसाय अखंड चालू राहिला असे कायदेशीररित्या मानले जाऊ शकते?

२. दि. १६ जुलै १९४३ रोजी झालेल्या हिंदू अविभाजित कुटुंबाच्या अंशतः विभागणीचा आणि सोहन पाठक अँड सन्स या दोन वेगवेगळ्या कंपन्यांच्या स्थापनेचा परिणाम हा

अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम - १०-अ च्या अंतर्गत झालेला व्यवहार होता का?

३. खटल्याच्या निवेदनाच्या परिच्छेद ७ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे न्यायाधिकरणाने आढळलेल्या तथ्यांवर, अंशतः विभागणीमागील मुख्य उद्देश अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा कमी करणे हा होता असा निष्कर्ष काढणे न्याय्य होते का?

न्यायालयाने अपीलकर्त्याविरुद्ध विरोधात या प्रश्नांची उत्तरे दिली परंतु या न्यायालयात अपील करण्याची परवानगी दिली.

या याचिकांच्या आधीच्या सुनावणीत या न्यायालयाचे असे मत होते की अंशतः विभागणी आणि भागीदारीच्या निर्मितीशी संबंधित भौतिक तथ्ये आणि त्यासंबंधित न्यायाधिकरणाचे निष्कर्ष न्यायाधिकरणाने खटल्याच्या मूळ जबाबात स्पष्टपणे नमूद केलेले नाहीत. न्यायालयाने सांगितले:

"हे खरे असले तरी, खटल्याच्या जबाबात एका ठिकाणी न्यायाधिकरण जुन्या कौटुंबिक जरतारी कापडाचा व्यवसाय अंशतः विभागणीनंतर विराम न घेता सुरू असल्याचे सांगत असले तरी, दुसऱ्या ठिकाणी त्या व्यवसायाच्या मालमत्तेची चार शाखांमध्ये समान विभागणी करण्यात आल्याचा संदर्भ दिला जातो. अशा प्रकारे जरतारी कापडाचा व्यवसायाची विभागणी प्रत्यक्षात कशी झाली याचा कोणताही स्पष्ट निष्कर्ष नाही-मग ती समभागांच्या विभागणीमुळे असेल, प्रत्येक शाखेने अनेकांमध्ये आपला वाटा धारण केला असेल आणि व्यवसाय पूर्वीप्रमाणेच भागीदारीच्या आधारावर चालवला जात असेल, किंवा प्रत्यक्ष वितरण आणि

शाखांमधील विशिष्ट मालमत्ता आणि दायित्वे यांचे वाटप यामुळे त्या व्यवसायात व्यत्यय आला असेल.

त्यानुसार मा. न्यायालयाने दि. १२ जानेवारी १९५३ च्या आदेशाद्वारे दर्शविलेल्या मुद्द्यांवरील तथ्यांचे आणखी स्पष्ट जबाब मागितले.

त्यानंतर मा. न्यायाधिकरणाने या प्रकरणाचे पुरवणी जबाब सादर केले आहे, ज्यामध्ये विभागणीनंतर कुटुंबातील सदस्यांनी केलेल्या दोन कंपन्यांच्या विभागणीच्या व्यवस्थेचा आणि स्थापनेचा तपशील पूर्णपणे नमूद केला आहे.

या जबाबावरून असे दिसून येते की भांडवलाचा हिस्सा तसेच “व्यापारातील सर्व साठा, रोख रक्कम, बँकांमधील रोख रक्कम, त्या तारखेपर्यंतची सर्व थकबाकी आणि त्या तारखेपर्यंतची विविध दायित्वे, प्रत्येक १४ सह-भागीदारांमध्ये विभागली गेली होती, प्रत्येक शाखेच्या अनुसूचीत नमूद केल्याप्रमाणे, करदात्यांनी दाखल केलेली आणि विवरणपत्रात संलग्न केल्याप्रमाणे चार आना (२५ पैसे) समभाग देण्यात आले होते जे दर्शवते की विभागणी केवळ समभागांच्या विभागणीद्वारे नव्हे तर मालमत्ता आणि दायित्वे यांच्या विशिष्ट वितरणाद्वारे होते. अशा प्रकारे वितरित केलेल्या मालमत्ता आणि दायित्वांसह, दोन्ही भागीदारी स्वतंत्रपणे अंशतः विभागणीपूर्वी संयुक्त कुटुंबाने चालविल्याप्रमाणे जरतारी कापडाचा व्यवसाय चालवत होत्या. दोन्ही कंपन्यांच्या भागीदारांची नावे नमूद केलेली आहेत आणि असे दिसते की प्रत्येक कंपनीत चारही शाखांचे प्रतिनिधित्व करणारे सदस्य होते, त्यापैकी काही प्रौढ आणि काही अल्पवयीन होते, प्रत्येक – प्रकरणात अल्पवयीनांना मात्र भागीदार

फायद्यांसाठी प्रवेश दिला जात होता.

या तथ्यांवर श्री. पाठक यांनी (अपीलकर्त्याच्या बाबतीत) असा युक्तिवाद केला की अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याच्या निष्कर्षानुसार, अंशतः विभागणीचा आणि नवीन भागीदारीच्या निर्मितीचा मुख्य उद्देश अपीलकर्त्याचे अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा कमी करणे हा होता. कोणत्याही जोडीदाराने अभिलेखातील समर्थन दिले नाही. दुसरे म्हणजे, अधिकारी अशा निष्कर्षापर्यंत पोहोचू शकले असते असे गृहीत धरून, बनारसच्या जरतारी कापडाचा जुना कौटुंबिक व्यवसाय प्रत्यक्षात बंद झाला होता, दि. १७ जुलै १९४३ नंतर दोन्ही कंपन्यांनी केलेल्या नफ्यात भर घालून कायद्याच्या कलम १०-अ अंतर्गत समायोजन करण्यासाठी त्या व्यवसायाच्या नफ्याचे मूल्यांकन करण्याचा अधिकार अधिकाऱ्याला नव्हता आणि शेवटी, आणि वैकल्पिकरित्या, दि. १६ जुलै १९४३ नंतर जुना व्यवसाय चालवणाऱ्या व्यक्तींमध्ये निःसंशयपणे बदल झाला. जरी तो अजूनही चालू असल्याचे मानले जात असले, तरी हिंदू अविभाजित कुटुंब हे ते तयार करणाऱ्या व्यक्तींपेक्षा वेगळे 'व्यक्ती' [कलम २(१७)] आहे आणि कलम ८(१) अंतर्गत, असा व्यवसाय कायद्याच्या सर्व हेतूसाठी (येथे सामग्री नसलेला व्यवसाय वगळता) बंद करण्यात आला आहे आणि नवीन व्यवसाय सुरू करण्यात आला आहे आणि त्याच परिणामांचे अनुसरण केले गेले पाहिजे. श्री. पाठक यांनी युक्तिवाद केला नाही अंशतः विभागणी दोन भागीदारीची स्थापना ही कलम १०-अ च्या अर्थातर्गत "व्यवहार" नव्हती. तसेच त्यांनी असा आग्रह धरला नाही की आणि आयकर कायद्याच्या कलम २५(४) अंतर्गत आयकर अधिकाऱ्याद्वारे विभागणी आणि सवलतीचा भत्ता स्वीकारून, या

कार्यवाहीच्या सुरुवातीच्या टप्प्यात सूचित केल्याप्रमाणे, आयकर कायद्याच्या कलम १०-अ च्या उद्देशाने हे प्रकरण संपवले. जसे की या कार्यवाहीच्या सुरुवातीच्या टप्प्यात युक्तिवाद केला गेला आहे.

पहिला वाद काही शब्दांमध्ये निकाली काढला जाऊ शकतो. कर अधिकाऱ्यांना तसेच अपील न्यायाधिकरणाला आढळलेल्या तथ्यांवरून असे दिसते की अंशतः विभाजन आणि भागीदारीची निर्मिती अशा वेळी करण्यात आली होती जेव्हा बनारसच्या जरतारी कापडाचा व्यवसायाच्या नफ्यात निश्चितच वाढ दिसून आली होती. जर सदर व्यवहारांचा मुख्य उद्देश अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे हा नसेल, तर अपीलकर्त्यांना उद्देश काय आहे हे स्पष्ट करण्यास सांगितले आणि ते म्हणाले की त्यांना अल्पवयीन सदस्यांच्या हितसंबंधांचे रक्षण करायचे आहे, ज्यांचे भागीदारी मालमत्तांमधील समभाग कंपनीच्या कोणत्याही नुकसानासाठी जबाबदार नसतील, तर संपूर्ण कौटुंबिक मालमत्ता कौटुंबिक व्यवसायात झालेल्या कोणत्याही नुकसानासाठी जबाबदार असेल. हे स्पष्टीकरण स्वीकाराई नव्हते कारण जेव्हा कौटुंबिक व्यवसाय कमी नफा कमवत होता तेव्हा अशा संरक्षणाचा विचार केला जात नव्हता आणि भागीदारीच्या घटनेनुसार, प्रत्येक शाखेला समान व्याज- देण्यात आले होते.-ज्या शाखेत किरकोळ सदस्य नव्हते त्या शाखेला होणाऱ्या नुकसानाची जबाबदारी, ज्या शाखेत सज्जान सदस्य नव्हते त्या शाखेला सोसावी लागणाऱ्या रकमेपेक्षा जास्त असेल, ही विषमता, जी अपीलकर्त्यांनी मांडलेली होती, ती स्पष्ट करण्यात अयशस्वी ठरली. या परिस्थितीत, अंशतः विभागणी आणि भागीदारीच्या निर्मितीकरणामागील मुख्य उद्देश कौटुंबिक व्यवसायाचे

अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा कमी करणे हा होता, असे अपील न्यायाधिकरणाने काढलेल्या निष्कर्षाला समर्थन देण्यासाठी पुरेशी सामग्री होती, या उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाशी आम्ही सहमत आहोत.

अपीलांमधील खरा आणि महत्त्वाचा प्रश्न हा आहे की, जुना कौटुंबिक व्यवसाय बंद करण्यात आला होता हे वास्तव लक्षात घेता, त्याची मालमत्ता आणि दायित्वे प्रत्यक्षात भागीदारांमध्ये वितरित केले गेले होते आणि-संबंधित जबाबदार लेखा कालावधीत संयुक्त कुटुंबाद्वारे यापुढे चालू ठेवले नव्हते. या वस्तुस्थितीचा निष्कर्ष पाहता, कलम १०-अ या प्रकरणाला लागू होते का? प्रश्न क्रमांक १, ज्याने हा मुद्दा उपस्थित केला असावा, तो आनंदाने तयार करण्यात आला नव्हता. आधी सांगितल्याप्रमाणे, -श्री. पाठक यांनी असा युक्तिवाद केला नाही की जुना कौटुंबिक व्यवसाय बंद करण्याबाबत आयकर अधिकाऱ्याच्या केलेल्या निष्कर्षामुळे अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याला या समस्येचा विचार करण्यापासून रोखले गेले. आता हे निश्चित झाले आहे की, कायद्याच्या उद्देशांसाठी, व्यवसाय हे मूल्यांकनाचे एक एकक आहे आणि कलम ४ मध्ये “हा कायदा ज्या व्यवसायाला लागू होतो त्या कोणत्याही व्यवसायाच्या” नफ्याच्या संदर्भात आकारल्या जाणाऱ्या कराची तरतूद आहे. "हा कायदा कोणत्या व्यवसायांना लागू होतो. हे कलम ५ निर्दिष्ट करते आणि भारतीय -आयकर कायदा, १९२२ च्या काही विशिष्ट तरतुदीनुसार, ज्या व्यवसायांसाठी आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत केलेल्या नफ्याचा कोणताही भाग करपात्र आहे, असे ते व्यवसाय आहेत. या कलमांत काही तरतुदी आहेत, ज्यापैकी एकात “भाग ब राज्यात जमा होणारा किंवा निर्माण होणारा संपूर्ण

नफा असलेल्या कोणत्याही व्यवसायाला” लागू करणे वगळले आहे."अशा प्रकारे हे स्पष्ट होते की ज्या व्यवसायाने संबंधित शुल्क आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत कोणताही नफा कमावला नाही अशा व्यवसायाला हा कायदा लागू होऊ शकत नाही. दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे तर, जर एखादा व्यवसाय बंद करण्यात आला असेल आणि संबंधित लेखा कालावधीत त्याने कोणताही नफा कमावला नसेल, तर अशा व्यवसायाच्या संदर्भात कोणताही अतिरिक्त नफा कर आकारला जाऊ शकत नाही आणि बनारसच्या जरतारी कापडाच्या व्यवसायाची जुन्या संयुक्त कुटुंब व्यवसायाच्या संदर्भात –ही स्थिती असल्याने, अपीलकर्ते त्या व्यापाराच्या संदर्भात हिंदू अविभाजित कुटुंब म्हणून कर आकारण्यास जबाबदार नाहीत.

परंतु, विद्वान महाधिवक्त्याचा युक्तिवाद आहे की, कायद्याच्या कलम १०-अ मुळे हा निकाल येऊ शकत नाही जो खालीलप्रमाणे आहे:

१०- अ. अतिरिक्त नफा कर भरण्याची दायित्व टाळण्यासाठी किंवा कमी करण्यासाठी केलेले व्यवहार.- (१) अतिरिक्त नफा कर (दुसरी दुरुस्ती) कायदा, १९४१ संमत होण्यापूर्वी किंवा नंतर) कोणताही व्यवहार किंवा व्यवहार ज्या मुख्य उद्देशासाठी करण्यात आला होता किंवा करण्यात आला होता, असे अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याचे मत असेल, तो अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा त्यात कपात करणे हा मुख्य उद्देश होता, तो तपासणी सहाय्यक आयुक्तांच्या पूर्वीच्या मान्यतेसह, अतिरिक्त नफा कर आयुक्तांच्या दायित्वासंदर्भात असे समायोजन करू शकतो जे त्याला योग्य वाटेल जेणेकरून अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा कमी करणे जे अन्यथा व्यवहार किंवा व्यवहारांमुळे प्रभावित होईल.

दावा केला जातो की, ही तरतूद अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याला, ज्याचा मुख्य उद्देश अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा कमी करणे हा होता अशा कोणत्याही व्यवहाराकडे (व्यवहारांकडे) दुर्लक्ष करण्याचा आणि अशा व्यवहारांवर परिणाम झाला नव्हता अशा आधारावर पुढे जाण्याचा अधिकार देते आणि सध्याच्या प्रकरणात, अंशतः विभागणी तसेच भागीदारीची त्यानंतरची निर्मिती हे व्यवहार असल्याचे आढळून आले आहे, ज्याचा मुख्य उद्देश अतिरिक्त नफा कराचे दायित्व टाळणे किंवा त्यात कपात करणे हा होता, त्यामुळे संबंधित आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत बनारस जरतारी कापडाच्या व्यवसायामध्ये अपीलकर्त्यांच्या जुन्या कौटुंबिक व्यवसायाचे मूल्यांकन करण्याचा अधिकार अधिकाऱ्याला होता. हा युक्तिवाद आम्ही मान्य करू शकत नाही.

जर, कलम ५ सह वाचलेल्या कायद्याच्या कलम ४ अंतर्गत, जुना संयुक्त कौटुंबिक व्यवसाय "ज्याला हा कायदा लागू होतो" असा मानला जाऊ शकत नसेल, तर कायद्याच्या तरतुदींपैकी एक, कलम १०-अ, अशा व्यवसायाला लागू होऊ शकत नाही. हा कायदा कोणत्याही विशिष्ट व्यवसायाला लागू होतो की नाही हे ठरवण्यासाठी कलम ४ आणि ५ हे कलम १०-अ सह वाचले पाहिजे, असा विद्वान महाधिवक्त्याचा युक्तिवाद, ज्यामध्ये हा कायदा दिलेल्या व्यवसायाला लागू होतो की नाही हा प्रारंभिक मुद्दा निश्चित करताना, तुम्हाला केवळ कायद्याची व्याप्ती आणि अंमलबजावणी परिभाषित करणाऱ्या तरतुदीकडेच नव्हे तर त्याच्या अंमलबजावणीची पूर्वकल्पना करणाऱ्या इतर तरतुदींकडेही लक्ष द्यावे लागेल. आमचे असे मत आहे की हा कायदा विशिष्ट व्यवसायाला लागू होतो की नाही हा मुद्दा केवळ कलम ५

च्या संदर्भात निश्चित केला गेला पाहिजे आणि कलम १०-अ चा अर्थ असा लावला गेला पाहिजे. ज्या व्यवसायाला हा कायदा लागू होतो, तो व्यवसाय असल्याचे आढळून आले असेल, अशा प्रकरणांमध्येच कलमामध्ये उल्लेखिलेल्या प्रकारचा व्यवहार केला गेला असेल आणि लागू झाला असेल, तरच अशा प्रकरणांमध्येच तो लागू होतो. विद्वान महाधिवक्त्याने आयुक्तांना मान्य केले की, जर एखादी व्यक्ती अतिरिक्त नफा कर भरत असेल, -तर त्यांने व्यवसाय भाग ब राज्या हस्तांतरित केला असेल, तर अतिरिक्त नफा कर अधिकाऱ्याला कलम १०-अ अंतर्गत कारवाईचे समायोजन करण्यासाठी करण्यास सक्षम होणार नाही, या आधारावर करपात्र व्यक्ति अशा हस्तांतरणापूर्वीप्रमाणेच त्याच ठिकाणी आपला व्यवसाय चालू ठेवण्यासाठी, जरी असे आढळून आले की हस्तांतरण अतिरिक्त नफा कराचे त्याचे दायित्व टाळण्याच्या किंवा कमी करण्याच्या मुख्य उद्देशाने केले गेले होते. त्या प्रकरणात, महाधिवक्त्याने कबूल केले की, ज्या कलम ५ चा संदर्भ देण्यात आला आहे त्या तरतुदीत समाविष्ट असलेल्या स्पष्ट निषेधाच्या विरोधात अधिकारी धाव घेतील आणि त्यांनी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या त्या निर्णयाच्या शुद्धतेला आव्हान दिले नाही, (अतिरिक्त नफा कर आयुक्त, मुंबई शहर विरुद्ध मोहोलाल मगनलाल). परंतु त्या प्रकरणातील आणि सध्याच्या प्रकरणातील तत्त्वतः फरक समजून घेण्यात आपण अपयशी ठरतो, कारण कलम ५ द्वारे हा कायदा दोघांनाही लागू होत नाही. मुंबई खटल्यातील विद्वान न्यायाधीशांचा असा तर्क, की जर हा कायदा एखाद्या विशिष्ट व्यवसायाला लागू होत नसेल आणि त्यामुळे त्या व्यापाराच्या संदर्भात अतिरिक्त नफा कराचे कोणतेही दायित्व नसेल, तर कलम १०-अ अंतर्गत अतिरिक्त नफा कराचे कोणतेही दायित्व टाळण्याचा किंवा कमी करण्याचा कोणताही प्रश्न उद्भवू शकत नाही,

जो सध्याच्या प्रकरणाला तितकाच लागू होईल आणि त्याच परिणामांना कारणीभूत ठरेल.

कलम २ (५) च्या तरतुदीवरील युक्तिवादादरम्यान महाधिवक्त्याने संदर्भ दिला होता, ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की, "हा कायदा ज्या सर्व व्यवसायांना लागू होतो, ते सर्व व्यवसाय, ज्या एकाच व्यक्तीने चालवले आहेत, ते या कायद्याच्या उद्देशांसाठी एक व्यवसाय म्हणून मानले जातील". या समस्येचा मुद्दा या कलमाचा काय प्रभाव आहे याचे कौतुक करणे आम्हाला कठीण वाटते. हे स्पष्ट आहे की हा कायदा ज्या व्यवसायाला लागू होतो त्या व्यवसायाच्या संदर्भात ही अट लागू होऊ शकते आणि अन्यथा नाही आणि त्यात हे प्रकरण पुढे नेले जात नाही.

आम्ही वर व्यक्त केलेल्या मतानुसार, कायद्याच्या कलम ८(१) वर आधारित पर्यायी वाद हाताळणे अनावश्यक आहे.

आम्ही अपीलांना परवानगी देतो, उच्च न्यायालयाने क्रमांक १ प्रश्नाला दिलेले उत्तर रद्द करून त्याचे उत्तर खालीलप्रमाणे देतो: बनारसच्या जरतारी कापडाचा जुना संयुक्त कौटुंबिक व्यवसाय संपुष्टात आला होता आणि संबंधित कर आकारण्यायोग्य लेखा कालावधीत संयुक्त कुटुंबाने तो यापुढे चालू ठेवला नव्हता, हे वास्तव लक्षात घेता, त्याच कायद्याच्या कलम ४ आणि ५ सह वाचल्या गेलेल्या अतिरिक्त नफा कर कायद्याच्या कलम १०-अ च्या उद्देशाने त्याच व्यवसायाला अशा कालावधीच्या संदर्भात अखंडितपणे चालू ठेवले गेले असे कायदेशीररित्या मानले जाऊ शकत नाही. उच्च न्यायालयाचा न्यायनिर्णय इतर प्रकरणांमध्ये टिकेल. अपीलकर्त्यांना त्यांच्या अपीलांचा खर्च असेल. त्यांमध्येच वकिलांचे शुल्क असेल

अपीलांना परवानगी देण्यात आली.

अपीलकर्त्यांसाठी प्रतिनिधी: नौनीत लाल. उत्तरवादींसाठी प्रतिनिधी:जी. एच.

राजाध्यक्ष.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X